

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНОГО ВІДТВОРЕННЯ

Статтю присвячено визначенню ролі державного управління у формуванні відносин державної влади і бізнесу на формулювання механізму взаємодії держави і бізнес-структур на основі позитивного соціального капіталу.

Ключові слова: корпоративна соціальна відповідальність, механізм взаємодії держави і бізнес-структур, місцеве самоврядування, соціалізація, соціальний капітал.

I. Вступ

Нові властивості суспільного виробництва якісно змінюють весь соціальний устрій, тому принципи та економічні закономірності відтворювального процесу індустріального способу виробництва не відповідають новій економічній реальності та вимагають нового прочитання в економічній теорії й управлінській практиці. Відповідно, у державному управлінні такому етапові має відповідати характерний стиль відносин суб'єктів відтворення.

Сучасний етап розвитку суспільства вимагає системних досліджень механізмів формування відносин держави і бізнесу в процесі соціалізації держави й узгодження інтересів держави та бізнесу в процесах суспільного відтворення.

Різним аспектам державного регулювання бізнесовим середовищем присвячено значну кількість наукових праць вітчизняних і зарубіжних науковців. В. Іноземцев, Е. Князева, С. Курдюмов, В. Мамонова, В. Трегобчук, І. Черленяк висвітлюють питання державного управління територіального розвитку та досліджують синергетичну парадигму в державному управлінні, а також процеси оптимізації державного управління. У працях Н. Висоцької, А. Гальчинського, Ю. Кіндзенського, Р. Колишка, О. Лазоренка, Т. Маматової, А. Маслової, Т. Самофалової, М. Саприкіної, Н. Супрун, Г. Тульчинського, І. Хісамова проаналізовано основи підходів та практичні механізми реалізації інституту корпоративної соціальної відповідальності бізнесу у світовій та вітчизняній практиці. Процесам детінізації економіки присвятили праці В. Антипов, З. Варналій, К. Швабій, А. Мандибура. Разом з тим досліджень щодо формування комплексного механізму взаємодії держави та бізнес-структур у процесі соціалізації суспільного відтворення дуже мало.

II. Постановка завдання

Метою статті є визначення ролі державного управління у формуванні відносин державної влади і бізнесу та формулювання механізму

взаємодії держави й бізнес-структур у процесі соціалізації суспільного відтворення.

III. Результати

У науці державного управління процеси відтворення розглядаються ширше, ніж в економічній науці, і включають процес відтворення особистості у всій сукупності її здібностей і талантів, підтримку якості її життя. У державному управлінні мова повинна йти про відтворення всіх видів капіталу в процесі життєдіяльності суспільства.

Якість взаємодії держави і бізнесу в процесі соціалізації суспільного відтворення визначається, з одного боку, якістю державно-управлінських послуг, що надаються громаді і бізнесу, з іншого боку рівнем соціальної відповідальності бізнес-структур, що є багато в чому похідною від державно-управлінських впливів, а також рівнем корпоративної культури самих органів державного управління.

Таким чином, сучасний етап розвитку державного управління – етап соціалізації суспільного відтворення, наближення до потреб всебічного розвитку особистості, створення сприятливих умов саморозвитку може бути пов'язаний із специфічними критеріями оцінювання діяльності, що відповідають цілям управління. Згідно з А. Гальчинським, соціалізація країни західної цивілізації, під якою розуміється процес гуманізації суспільства, підпорядкування цільової спрямованості його розвитку, функціональних структур, зокрема й виробництва, інтересам розвитку особи є результатом вирішення суперечностей між необхідністю підвищення економічної ефективності та необхідністю мислити категоріями розвитку особистості – забезпечення достатнього для цього рівня і якості життя громадян [2]. Полеми вирішення цієї суперечності є динаміка соціального капіталу. При цьому держава в особі утворених нею інститутів несе відповідальність і безпосередньо впливає на формування й динаміку соціального капіталу та на процеси визначення бізнесом власної філософії розвитку.

Соціальний капітал становить 78% у сукупному багатстві розвинутих країн, тому стає головним напрямом економічного мислення у сфері економічного розвитку й утверджується

як нова наукова парадигма. Соціальний капітал виробляє довіру між людьми [5] і є комунікативною основою формування новітніх систем публічного управління у відкритому, демократичному суспільстві.

Механізми державного управління в комплексі можуть або сприяти примноженню соціального капіталу чи обмежувати і стримувати його розвиток. Разом з тим якість таких визначає і якість соціального капіталу. Держава може бути як суб'єктом утворення більш чи менш ефективних інституцій взаємодії суб'єктів соціально-економічної системи – держави, бізнесу, суспільства, так само й інституцій, що підтримують зростання негативної маси соціального капіталу. Концепт соціального капіталу в сучасному суспільстві стає інструментом розуміння не лише позитивних, але й негативних наслідків соціальних комунікацій.

Розрізняють два різних типи джерел формування соціального капіталу:

“Досконалі джерела” – ціннісні солідарності, обмежені солідарності, до яких можуть бути віднесені суспільні організації, асоціації, утворені громадянами для вирішення проблем спільноти, бізнесу, території, реалізації програмних цілей політичних партій.

У цьому контексті слід говорити, що такі організації утворюються в рамках існуючих інституціональних норм і відповідають моралі суспільства. Держава створює умови для формування такої якості соціального капіталу і такий соціальний капітал має бути підтриманий державою, оскільки сприяє демократизації управління й підтримці суспільної злагоди завдяки діалогу держави та бізнесу.

“Інструментальні джерела” побудовані на примусовій довірі [5], які є основою формування соціального капіталу в економічній сфері через взаємодію у бізнес-процесах, через правила, інституалізовані тим чи іншим способом. У цьому сенсі слід говорити, з одного боку, про інституалізацію державою через правові норми (і тоді слід так само говорити про соціальний капітал, який повинен бути підтриманий). З іншого боку, у цьому випадку соціальний капітал формується через неформальні інститути довіри й підтримки, які діють, наприклад, у системі “корумпована бюрократія” – “тіньовий сектор економіки”. Неформальні інститути такої системи підтримуються десятиліттями, успадковуються, і тому в цьому випадку слід говорити про негативний соціальний капітал, який сьогодні настільки впливає на процеси суспільного відтворення, що фактично визначає розвиток національної соціально-економічної системи.

Як досконалі, так і інструментальні джерела дають змогу отримати певні вигоди політичного, економічного, соціального характеру через інтеграцію в соціальні структури та соціальні мережі. У тіньовій економіці бізнес так само отримує доступ до різноманітних ресурсів, які допомагають збільшувати свій економічний

капітал через контакти з експертами, компетентними людьми, які уособлюють владу, підживлюючи корупційне середовище (адже тіньові, неформальні інститути також ґрунтуються на довірі). З іншого боку, набуття соціального капіталу вимагає вкладення ресурсів як у легальній, так і в тіньовій економіці.

Проблемною сферою формування нових підходів до державного управління є утворення умов детінізації підприємництва та боротьби із корупцією. Ці явища в економіці та суспільному житті зумовлені розбалансуванням інтересів і мотивів як у системі державної влади, так і в системі підприємництва. Україна – одна з найкорумпованіших держав у світі, де тіньова економіка (тіньові бізнес-структури) тисне на легальну і фактично утворюється деформоване неформальне інституціональне середовище.

Тому, на наш погляд, в Україні слід говорити про дещо іншу схему джерел соціального капіталу і пропонувати розглядати досконалі джерела, для існування яких держава не застосовує примус, лише опосередковано створюючи умови, у складі неформальних джерел поряд із недосконаліми, а також тіньову економіку і корупцію як такі, що впливають із несприятливих умов суспільного розвитку і джерелом яких є неформальні недосконалі джерела (див. рис.).

До інструментальних джерел слід віднести джерела, побудовані на примусовій довірі через національне законодавство в економічній сфері, що виникають у бізнес-комунікаціях, інституалізовані тим чи іншим способом через національне законодавство. Інструментальні, спеціально утворені державою за своєю сутністю мають бути досконаліми джерелами, такими, що є основою формування позитивного соціального капіталу. Проте внаслідок стрімкої інституалізації останніми роками, починаючи з кризового 2008 р. зовнішніх ефектів від таких впливів (“відпливу” капіталів з реального сектору у фінансовий, зменшення кількості суб'єктів малого і середнього бізнесу, переміщення країни в рейтингах економічної свободи та корумпованості на більш низькі позиції) як суттєвих факторів розвитку, інструментальні джерела можна віднести лише до формально досконалих.

Отже, структуру соціального капіталу визначають джерела його формування, з одного боку, прямі чи опосередковані державно-управлінські впливи – з іншого.

Такий підхід дає можливість при побудові механізмів державного управління, що сприяють ефективній взаємодії суб'єктів соціально-економічної системи, здійснити комплексний підхід до таких явищ, як бідність, соціальні стандарти, оподаткування, тіньова економіка та корупція у контексті формування позитивного соціального капіталу. Адже в країні, де тіньова сфера, за окремими оцінками, перевищує 50% у подоланні корупції та тіньової економіки, окремі заходи й інструменти не спрацьовують.

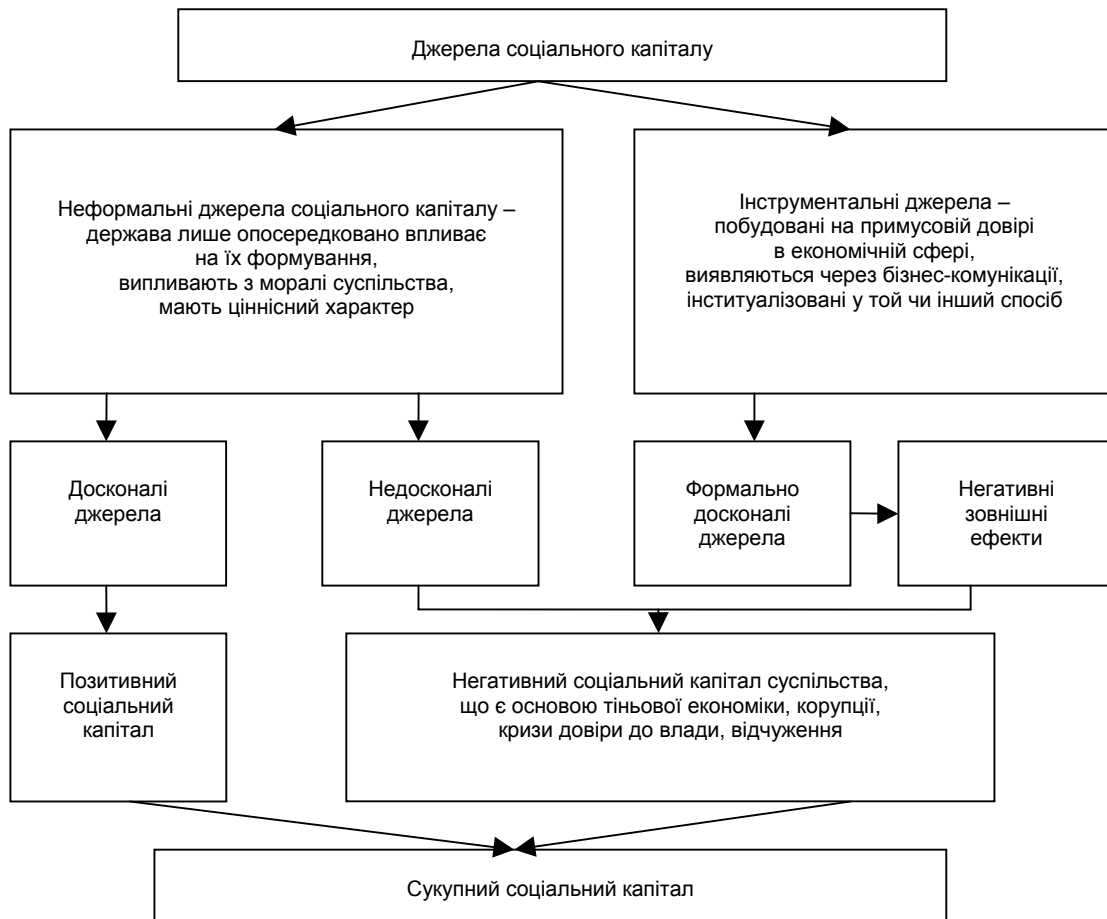

Рис. Класифікація джерел соціального капіталу

Цінність такого підходу визначається можливістю оцінювання стану соціального капіталу через якість державно-управлінських впливів на процеси формування комунікацій держави і бізнес-структур. Саме в контексті утворення позитивного соціального капіталу слід формувати механізм державного управління взаємодією держави та бізнес-структур. Якість соціального капіталу як критерій оцінювання дає змогу сформувати систему оцінювання державно-управлінських впливів через комплекс якісних показників, пов'язаних з результатами державного управління.

Принципом подальшого розвитку публічного управління в конкурентоспроможній державі може бути застосування критерію формування позитивного соціального капіталу. Подальші дослідження можуть стосуватись робочих інструментів, які можуть бути адаптовані до умов державного управління в Україні і сприяти комплексному підходу до явищ з позицій якості соціального капіталу.

Напрямок досліджень динаміки соціального капіталу в контексті державного управління є евристично плідним, оскільки демонструє можливість впливу неекономічних ресурсів на суспільний розвиток.

Крім того, концепт соціального капіталу стає інструментом розуміння не лише позитивних, а й негативних наслідків соціальних комунікацій.

У праці “Соціальний капітал і світова економіка” Френсіс Фукуяма зазначає: “здорові капіталістична економіка спирається передусім на досить високий рівень соціального капіталу громадянського суспільства, що сприяє підвищенню самоорганізації в бізнесі, корпораціях і подібних структурах. Саме тенденція до самоорганізації життєво необхідна для ефективної діяльності демократичних політичних інститутів” [6]. Соціальний капітал є запорукою формування демократичної політичної культури та демократичної політичної практики.

Разом з тим демократична політична культура передбачає відкритість влади й уряду, у цьому випадку формується позитивний соціальний капітал, що сприяє суспільному розвитку.

Органи місцевого самоврядування є найбільшчими у своїй діяльності та у функціях до соціальних потреб території, тому є суб'єктом формування соціального капіталу території і сприймаються в контексті дослідження як досконалі джерела його формування.

Надзвичайно важливим фактором розвитку неформальних джерел позитивного соціального капіталу є заходи соціальної відповідальності (корпоративної соціальної відповідальності) органів влади.

Діяльність органу місцевого самоврядування має соціальну спрямованість, він виконує

соціальні функції, вони можуть бути об'єктом оцінювання рівня соціальної відповідальності влади. Їх діяльність слід аналізувати з позицій сприяння формування позитивного чи негативного соціального капіталу території. У сучасному розумінні категорія соціального капіталу пов'язана з інформаційним, пост-економічним етапом розвитку соціально-економічної системи і заснована на можливостях синергізму складових самоорганізованої системи соціуму.

Згідно з І. Савченком, соціальна відповідальність органів державного управління є системоутворювальним принципом сучасної соціальної держави, іміджевої характеристики владних інститутів та посадових осіб, засіб вирішення соціальних проблем [4].

Основою формування корпоративної соціальної відповідальності є державна політика створення законодавчих рамок щодо корпоративної соціальної відповідальності (далі – КСВ), інтегрування сучасних екологічних і соціальних бачень у діяльність органів державного управління та місцевого самоврядування [3].

Цілями інтеграції елементів системи корпоративної соціальної відповідальності в існуючу систему управління є:

- підвищення ефективності діяльності виконавчих органів;
- підвищення задоволеності населення, суб'єктів господарювання та неурядових організацій якістю послуг, що надаються;
- поліпшення якості діяльності посадових осіб;
- залучення неурядових організацій та громадськості до процесу прийняття управлінських рішень;
- стимулювання економічної активності на відповідній території;
- підвищення якості життя населення;
- забезпечення екологічної безпеки на території.

Заходи, пов'язані із цим, дають змогу говорити про формування позитивного соціального капіталу у відносинах держави та бізнес-структур. При цьому неформальні досконалі джерела формування соціального капіталу пов'язані із самоорганізацією спільноти через неформальні об'єднання. Виходячи із зазначених цілей, можуть бути вироблені і запропоновані критерії і показники оцінювання соціальної ефективності органів державного управління й місцевого самоврядування зокрема як суб'єкта формування позитивного соціального капіталу, діяльність якого є формою прояву самоорганізації населення.

В останні десятиліття в розвинутих країнах проводяться реформи в державному управлінні та управлінні органів місцевого самоврядування, які зосереджені на підвищенні якості державно-управлінських послуг громадянам,

недержавним організаціям та бізнес-структурам.

Розробка концептуального підходу до комплексного управління місцевими соціальними процесами найбільше відповідає сучасним вимогам [1].

IV. Висновки

Дослідження показало, що державне управління взаємодією бізнес-структур і держави в процесі соціалізації суспільного відтворення за своєю сутністю є державним управлінням процесом формування позитивного соціального капіталу суспільства. Під позитивним соціальним капіталом у сфері взаємодії держави і бізнес-структур слід розуміти явища взаємної довіри та продуктивної комунікації, що підвищують їх інтегральну суспільну корисність.

Механізм взаємодії держави та бізнес-структур у процесі соціалізації суспільного відтворення – комплексна система державно-управлінських впливів на всіх рівнях державного управління, здійснюваних у межах своїх функцій інститутами державного управління з метою подолання конфлікту інтересів держави і бізнесу через вдосконалення інструментальних і неформальних джерел утворення позитивного соціального капіталу з метою збільшення інтегральної суспільної корисності.

Список використаної літератури

1. Васильєва О.І. Актуальні питання вдосконалення діяльності органів місцевого самоврядування [Електронний ресурс] / О.І. Васильєва. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Apdu/2008_2/doc/3/01.pdf.
2. Гальчинський А.С. Становлення суспільства постформаційної цивілізації / А.С. Гальчинський. – К. : Вища школа, 1993. – С. 186.
3. Політичний контекст. Європейський вимір [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.csrgender.org.ua/polit_kontext/71-politichnij-kontekst-yevropejskijvimir.html.
4. Савченко І.Г. Соціальна відповідальність органів державної влади в умовах розбудови соціальної держави : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01 / І.Г. Савченко ; Харківський регіональний ін-т держ. управління НАДУ. – Х., 2007. – 18 с.
5. Сікора В. Виступ на круглому столі „Безпека економічних трансформацій” [Електронний ресурс] / В. Сікора // Від соціального забезпечення до соціальної політики : зб. ст. за ред. Я.А. Жаліла. – К. : Сатсанга, 2001. – 100 с. – (Сер. “Безпека економічних трансформацій”; Вип. 16). – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/koi/Table/Jalilo16/022.htm>.
6. Fukuyama F. Social Capital and Global Economy / F. Fukuyama // Foreign Affairs. – 1995. – Vol. 75. – September-October. – P. 89–103.

Стаття надійшла до редакції 30.04.2013.

Коваленко А.Н. Государственное управление в процессе социализации общественного воспроизводства

Статья посвящена определению роли государственного управления в формировании отношений государственной власти и бизнеса и формулированию механизма взаимодействия государства и бизнес-структур на основе позитивного социального капитала.

Ключевые слова: корпоративная социальная ответственность, механизм взаимодействия государства и бизнес-структур, местное самоуправление, социализация, социальный капитал.

Kovalenko O.M. State Administration in the Process of Socialization of Public Reproduction

The article deals with the defining of state administration role in the formation of relations of state power and business structures as well as the formation of the mechanism of interaction of the state and business structures on the basis of positive social capital.

The research has proved that state administration of interaction of business structures and the state in the process of socialization of public reproduction in its nature is state administration of the process of formation of positive social capital of the society. As a positive social capital in the sphere of interaction of the state and business structures one should understand the phenomena of mutual trust and productive communication which increases their integral public use.

The state administration mechanisms in a complex may either encourage the increase of the social capital or limit and restrain its development. Along with it, their quality defines the quality of the social capital. The state may be both a subject of the creation of more or less effective institutions of interaction of socio-economic system subjects - the state, business, the society – and the institutions which support the increase of the negative mass of social capital. The concept of the social capital in the modern society is becoming the instrument of understanding not only positive but also negative consequences of social communication.

The mechanism of interaction of the state and business structures in the process of socialization of public reproduction is a complex system of state administration influences in all the levels of state administration made in the limits of their functions by the institutions of state administration with the aim of overcoming the conflict of state and business interests through the perfection of instrumental and non-formal sources of the creation of positive social capital with the aim of increasing integral public use.

The quality of state and business interaction in the process of socialization of public reproduction is defined on the one hand, by the quality of state-managerial services which are given to the society and business, on the other hand, - by the level of social responsibility of business structures, which is in a greater part, a derivative of state-managerial influences as well as the level of corporate culture of bodies of power themselves. Namely in the context of positive social capital creation one should form state administration mechanism of the interaction of the state and business structures. The quality of the social capital lets form the system of assessment of state-managerial influences through the complex of quality indices connected with the result of state administration.

The principle of the further development of state administration in a competitive state can be the use of the criterion of the formation of positive social capital. The further research may deal with the instruments which can be adapted to the conditions of state administration in Ukraine and favor complex approach to the phenomena from the point of view of the social capital quality.

Key words: corporate social responsibility, the mechanism of interaction of the state and business structures, local self-government, socialization, social capital.